

INTERJÚ

A FÁJDALOM, A FIGYELEM

Vasadi Péter költővel, íróval Prágai Tamás beszélget

– *Első versesköteted, a Jelentés Babylonból 1974-ben, ahogy mondani szokták, „meglehetősen későn” látott napvilágot – negyvennyolc éves korodban. Azóta viszont sorjáznak a verses- és prózaköteteid, előbbiből tizenhárom, utóbbiból tizenkettő jelent meg. Az első kiérdemelte a legjobb első kötet minősítést, a nyolcvanas évektől számos irodalmi díj, köztük József Attila-díj (1991), Füst Milán-díj (1996) és Kortárs-díj (2003) jelzi munkád elismerését. Mi húzódik e kései kezdés hátterében?*

– *Tettetés nélkül című elbeszéléskötetemben szerepel egy Csillagok és sisakok című írás: amerikai katonákról szól. A második világháborúban egy süllyedő hadihajón négy, különböző felekezetű lelkész odaadja a mentőmellényét négy katonának – így ezek megmenekültek, azok odavesztek. Ez a számomra fontos történet valóban megtörtént eseményen alapul. Tizenöt éves koromtól fogva magam is katonai környezetben nevelkedtem, kamasz- és ifjúkoromat meghatározta a második világháború tapasztalata. A háború alatt halálfélelem és gyerekség közt éltem – csodának tekintem, hogy bennem az utóbbi győzött. De már ekkor kialakult bennem valamiféle vonzódás a bajtársiaság iránt. Nyugodtan mondhatom, hogy ez az érzés, a bajtársiaság érzése számos embert vitt közelebb a hithez – több katonáról, akit ismertem, konkrétan tudom, hogy utóbb szerzetesrendbe lépett.*

A háború végnapjaiban küldetésben az Alpok felé kellett menekítenünk valami roppant fontos szállítmányt teherautón azzal a parancssal, hogy el kell juttatnunk – egyetlen sofőrrel – amerikai vagy francia övezetbe. Talán azért választottak engem, mert katonacsaládból származtam, megbízhatónak tartottak. Szigorúan védett szállítmány volt, parancsot kaptunk, hogy aki a kocsihoz közeledik, azt le

kell lóni. Erre nem került sor, szándékosan néptelen utakon, emberi településeket kerülve haladtunk. Rendkívül hideg volt. Egy éjszaka, amikor a teherautón fagyoskodtunk és lekucorodtunk az ott szállított ládák mellé, az egyik láda valahogy kinyílt: két könyv esett ki belőle, egy Pascal- és egy József Attila-kötet. Utóbbi éppen az *Eszmélet* című versnél nyílt ki. Érthetetlen módon valahogy egy láda irodalom is keveredett a szigorúan titkos anyag közé. Talán ez is szerepet játszik abban, hogy nem sokkal utóbb rákaptam az irodalomra, és olvasni kezdtem, rengeteget, mindent.

De élményeim alapja fájdalom. Gyerekkoromban (négy-öt éves lehettem) a kedvenc macskámat megdobtam egy kővel. Olyan „szerencsésen” találtam el, hogy fölbukott, beleesett egy csatornába, és elsodorta a víz. Napokig bánat emésztett. Aztán következő nyáron történt valami, és utóbb, most azt gondolom, valahogy törlesztenem kellett. Katonásdit játszottunk az udvarunkon, én voltam az ellenséges fogoly. Játék közben a gyerekek a fejemet egy napra kitett dunyhába nyomták, lefogtak, ahogy a foglyul ejtett ellenséget szokás. Ha udvarra kimentem, anyám nem vet véget a játéknak, megfulladok. Hörgöve szabadultam. Lepergett előttem az életem, mint a haldoklók előtt. A világban levő fájdalom miatt érzett fájdalom hamar megtalált. Egy alkalommal megkérdezték tőlem gyerekkoromban: Miért nem beszélsz, Péter? Nincs mit, válaszoltam. Jellemzett ez a hallgatósság.

Aztán elért a háború, és már tizenhét éves koromban rajparancsnok voltam a székely hadosztály kötelékében. Olyan volt ez, mintha kis fába nagy lyukat, túlságosan nagy lyukat vágtak volna. A háború vége felé a legjobb barátomat egy amerikai géppuskázta le mellettem, és csaknem engem is lelőtt egy cowboykalapos amerikai tiszt. Colttal a kezében keresett, mert egy szérűskertbe bújtam előle. Nem orosz, nem német, hanem amerikai – ezt is paradoxnak, jellemző sorseseleménynek tartom.

A fájdalom iránti érzékenységből fejlődött később a figyelem.

A háború végén részt vettem Passau mellett egy koncentrációs tábor kiürítésében. Egy amerikai katona azt a feladatot kapta, hogy szabályosan dózerolja el az ott maradt holttesteket. Végignézttem, hogy tolja el a tetemeiket azzal a géppel, láttam forogni a testeket, karokat, lábakat. Annyira rettenetes volt, hogy ha nem tartanak vissza, lelőttem volna azt a katonát. Más alkalommal, egy lebombázott falu lebombázott templomában – a romos templom közepén valahogy

épen maradt a harmónium – a háború utolsó napjaiban egy SS őrnagyot láttam Bachot játszani. Mellette hevert a fegyvere és a sisakja. Ma is érzem, hogy a zene vezet – valahogy meghatározóbb számomra, mint az irodalom. Teljes józansággal jegyeztem ezeket a tapasztalatokat. A zongoraművész Richternek van egy csodálatos mondata: két dolgot gyűlölök, az analízist és a hatalmat. Semmi mást nem akartam rögzíteni, mint amit látok és gondolok. Van az életemben valami késleltettség. Később persze – mint író – a múltam miatt is „késleltettek”. De amúgy is van bennem valami „ellenálló alapérzés”, szemrebbelés nélküli figyelem, meg nem alkuvás. Itt a lakásomon, a szomszéd szobában olvasott Pilinszky Simone Weilt nyolcunknak. Ő is a figyelem örültje volt. A leselkedés bűn, a figyelem szeretet – tanultam tőle.

Harmincegynéhány éves koromtól kezdtem írni, az iszonyú valóság szeretete irányított. Változatos volt az életem a háború után is, sokáig nehéz fizikai munkát végeztem. Az egyetemről politikai okból kirúgtak. Dolgoztam bőrgyárban, mázsás, sós cserzőlében ázott bőröket kellett emelnem. Innen az egyik munkás egy bőrkereskedőhöz ajánlott be – azt mondta, az a munka nem nekem való, elpusztít. Csodálatos munkásember volt. Segítségével jóval könnyebb munkához jutottam, bőrkereskedő-inas, majd segéd lettem. Aztán dolgoztam a VIII. kerületi húsgyárban... ez volt a feltétele annak, hogy felvegyenek egy kétéves kereskedelmi tanfolyamra. Nagyszerű emberekkel találkoztam a munkások között. Mivel ötvenhatban munkástanács-titkár voltam, a forradalom után megjelent egy nyomozó a farkaskutyájával a kocsmában, ahol iszogatni szoktunk, keresett. Egy boroshordóban bújtattak el, így menekültem meg.

De később, amikor írni kezdtem, sosem a témát írtam meg, hanem a belső hullámozást, amelyet az események keltettek bennem. A *Jelentés Babylonból* szövegei közt szerepel egy vers: vörös bélésű köpenyegű lovasok jelennek meg benne – senki sem vette észre, hogy ez a vers a forradalomról szól. Erre gondolok, amikor belső hullámozásról beszélek. Életem nehéz eseményeiben sem a szenvedést tettem szóvá, hanem azt, hogy ez az életem, és akármilyen legyen is, az enyém.

– Talán ezért jellemző valamennyi írásodra – műfajtól függetlenül – az átható személyesség, és ezért kiemelt műfajod mégis a líra és az esszé?

– Igen, állítom, hogy nem a vízbe hajított kő a fontos, hanem az általa keltett rezgés. Amikor *A magunk kenyere*n antológia megjelent,

melyben szerepeltem, kritikusa, Berkes Erzsébet „finom költői arc-él”-t említett verseim kapcsán. A történelem sajátos élettapasztalatot bízott rám: ha élni akartam, szembesülnöm kellett a hit kérelmelhetetlen követelményeivel: vagy a hit marad, vagy a semmi. Íróként is mindig ez a tapasztalat vezérel. A nagy hallgatás után ezzel álltam elő: rávettem magam az irodalomra. Úgy érzem, váratlanul és hirtelen „kész” voltam, megérett bennem az írásra való készség. Berkes Erzsébet azt mondta még: ez a költő csak a válogatott verseit írja meg.

– *Műveidben vissza-visszaköszön a válság – az emberi világ válságának – metaforája. Hogy kapcsolódik egymásba válság és irodalom?*

– Mivel mindez megtörtént velem, a létre vonatkozó kérdések elemi erővel törtek fel belőlem. Tapasztalataim a leglényegesebb kérdésekkel szembesítettek. Emlékszem, hogyan ringattam, mikor megszületett, az első gyermekemet. Annyira csodálatos volt, hogy legszívesebben mindenkit elzavartam volna a közelből. Mint amikor az oltáriszentség keretéből kinő az élet. Az összetapasztott életek sokasága. Minden életet, minden egyes életet szentnek tartok. Jézus nem mondhatott le arról, hogy ő igenis minden egyes emberhez jött el. Amikor kínlódtam, amikor telítődtek tapasztalásom zsákjai, végül ehhez a felismeréshez jutottam el.

Amikor először próbáltam kiadatni a verseimet, a Magvetőnél a következőt jegyezte meg egy felelős szerkesztő: nem gondolhatja, hogy vállalhatja a maga világát. Akkor, meglehetősen szemtelenül, a következőt válaszoltam: nem azt kérem, hogy vállalják, hanem azt, hogy adják ki. Abban az időben Veres Péternek is mutattam néhány verset. A háza előtt, az árok partján vártam rá – nincs nagyszerűbb egyébként, mint az árok partján üldögélni. Amint megjelent, megkérdezte, hogy mit akarok tőle. Mondtam, verseimet szeretném megmutatni a miniszter úrnak – ha jól emlékszem, így szólítottam. Behívott, és már menet közben szólt a feleségének – egy meztlábás, fejkendőss asszonynak –, hogy hozzon vajas kenyeret és zöldpaprikát, mert ez a fiatalember éhes. Amikor a verseket elolvasta, a következőt jegyezte meg: Ha én írnék, nem ilyet írnék, de ha volna lapom, megjelentetném, bevetném a mélyvízbe, lássuk, tud-e úszni.

Azt gondolom, minden szentség válságból ered. Ontológiai vagyvagy ez: a szent csak azokat kötelezi el, akiket legmélyebben érint. Amiket írok: vallomások, híradások, jelzések, fölkiáltások, sóvárgás, semmi egyéb. Eszembe jut, egyszer Pilinszky meghallgatta Szigligeten a *Hármasoltár* című versemet, és felkiáltott: ez fantasztikus!

A vers egy angyalról szól, egy nemtelen lényről. De ez az angyal nem Rilke angyala, hanem az enyém. Ez az angyal az én paradox életem angyala. Azt hiszem, a teljesítményem paradox teljesítmény. Írásaimban mindig megmutatkozik a dolgok fonákja, akármilyen rendezettnek látszik is a felszín.